

LA DONSA YNA.

NÚM. 9.

26 DE CHINER DE 1845.

VA EN TOTA FORMALITAT.

Entre atres anónims que ham resibit despues que en lo número 5 parlarem contra els que mos habien eniat desde que publicarem el prospecte, mos han escrit alguns amics fent á Nap-y-Col moltes recon-vensions amistoses perque tratá molt mal als seus paisans en lo dit article, aconsellantli que no fasa cas de ningun anónim, y preguntantli cóm es que se mos-tra tan resentit contra el seu pais, cuant deu saber

que la gran machoria dels homens de bon cap y bon chuí l'apresien francament, y li donen tota la consideració que se mereix. Asó en sustansia venen á dir les cartes; y Nap-y-Col, que creu compendre y distinguir cada cosa per lo que val en sí, dona á tots, als amics y enemics, als cuerdos y als tontos, als chuisiosos y als locos, als que tenen algun sentit complet y als que no en tenen ningú, als que chusguen les coses en chustisia y als que de tot parlen mal, la contestació sigüent:

Yo sé que de un anónim ningú deu fer cas, que deu despresiar-se, y mes cuant está plé de bestiaes y descaros que demostren la intensió y mala criansa del que l'ha escrit; pero cuant no es sols un anónim, sino molts; cuant en élls veu ú repetides tótes aquelles coses que ha reprobato en les chents tota sa vida, y que chustifiquen la maledisensia, l'esperit de desacreditar lo que descrédit no mereix; cuant se veu en élls la malignitat y la complasensia que tenen moltíssims en pensar y parlar mal de tot, defectes públics que neguen hasta la evidensia la sivilisació, la educació popular y el bon instint sosial y polític del seu pais, entonses no pot ú despresiarlo, no pot deixar de fer cas de lo que mes li toca, porque me toca á mí sempre poc ó molt tot lo que siga vergoñós ó desfavorable al meu pais, y en este sentit vach á dir la veritat; no tota.

Yo estrañe que s'hachen resentit del meu article en cuestió alguns homens de bon cap y bon cor, porque debien supondre que en élls no s'entén lo que no els toca per ninguna raó; yo sé y saben tots que en Valencia y en lo seu reine hiá persones de bona educació, de bona sosietat, de ilustrat enteniment, de exselents qualitats y dignes del apresi y distinsió dels homens instruits y sensatos de tots los paisos; pero no per aixó me negará ningú, ni élls

mateixos, que Valensia, com casi totes les siutats y pobles de España, está plagada per la maledisensia; que entre la machoría dels seus habitants domina eixe espirit abominable que destruiu la bona armonía, la bona intelichensia y franca relasió que fá apresiable la sosietat en totes les nasions; d'eixe espirit de pensar mal y parlar mal de tot, que destruiu quant pugua encontrarse de bó y gran entre els hòmens; perque mentres la cultura, la educació provinsial, ya que la nasional no se coneix en España pera afrenta y mengua de'ls espanyols que tenen la calamitat de pensar, considerant que estém en lo sigle XIX; mentres la verdadera ilustrasió no estinguixca eixe espirit ponsonós de destruiro tot per malignitat, per envecha y per la complasensia de fer mal y dir mal de tot, ficantse á retráureli á tot lo mon les coses mes sagrades que perteneixen á la vida privada de cada home, no es posible que hiacha sosietat, que hiacha vida, que hiacha consideracions pera el mérit, pera la aplicació, pera el talent y pera la honradés; en una paraula, no es posible que el home sensato y honrat, y molt meñs el de alguna ilustrasió y mérit, pugua viure, lo que s'entén per viure en sosietat.

Baix d'estos presedents, que reduixen la sosietat á una guerra contínua, raquítica, miserable y repugnant de pures personalitats, pot calcularse cuántes y qué coses haurá dit dels redactors de la *Donsaina* la malignitat, la chismografia y el charlatanisme tan arraigats en la *meua patria madastra*; pero entre tot (y vach á parlar clar) lo que mes m'ha fet vore lo que es encara el meu país, que lo únic que té de hermos y agradable es el sel y la terra, son dos coses: la primera no la puc dir, per consideració als meus paisans; la segon es, que el escriure el meu amic el Sueco y yo en la *Donsaina*, no perteneixent á un mateix partit polític, s'ha mirat per els seus y per

els meus com una cosa del atre mon, y uns y atres han fet d'aixó comentaris que dona vergoña saber que han eixit de boca de sértes persones, que en lloc de donar llum donen *fum*, pera mengua de la moderna sivilisació, de la cual se parla molt en lo dia, y yo probaria fásilment que, fora de Madrid, en España no s'encontra mes que escrita y repetida en articles de diaris y en algunes sessions de Córts (s'enten, escrites).

Vechen ara els homens que saben pensar en ilustrada imparcialitat, si tinc ó no motius pera haber escrit l'article primer del núm. 5 de la *Donsaina*, tal com está, y si he dit poc ó no en raó de sobra. No vulle pasar avant, perque sé que encara diria mes de lo que convé al consepte social y les opinions polítiques dels meus compatriotes; y considerant que en tal estat yo no puc ni dec escriure, de broma ni de veres, com manifestí en la meua introducció del número 2, desde ara me separe de la redacció de la *Donsaina*; y si algo escric en ella hasta que cumplisca el trimestre de la suscripsió, será per lo compromís que tinc en lo meu amic Bernat y Baldoví, suchecte apresiabile per moltes cualitats socials, á pesar de lo que d'éll puga dir el charlatanisme en sentit personal y polític. Els hòmens que sinse creures ni presumir de sábios alcansen á distinguir totes les coses, meditantles cada una en son lloc y valor, baix el prinsipi de *tolerancia absoluta*, elevantse en lo pensar y obrar sobre la multitut miserable d'enteniements que no alcansa ni lo que veu, formen una societat apart en totes les nasions que en mes raó poden dirse sivilisaes.

J. M. BONILLA.

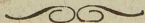

Cuant la reina Cristina vingué de Fransa en lo mes de mars del añ pasat, un achuntament de un po-

blet de la Ribera del Chúquer li presentá un memorialet *en castellano puro, sensillo y natural*, manifestantli al seu modo, y en lo machor respecte y venerasió, algunes veritats com á melons d'alcher, que, segons notisies, feren riure un ratet de bona gana á la augusta siñora. Este memorialet fon copiat en alguns periódics de la cort y de les provinsies; pero habent observat la corporasió munisipal, á qui mos referim, que á pesar de la publisitat que habia tengut el tal manifest, ningú fea cas de les seues paraules, y que susuia propiament alló de *predicar en desierto, sermon perdido*; li paregué molt del cas repetir els seus clamors á la reina Isabel, cuant pasá esta per Valensia en lo mes d'Agost últim, y este segon document, publicat ya en lo diari *Mer-cantil*, es el que insertém ara á continuasió, sinse mes obchecte que el de embrutar un parell de fulles, que mos faltaben pera acabar d'omplir la solfa *de la presente Donsaina*. Diu aixina:

A LA REINA DE ESPAÑA
ISABEL SEGON.

SIÑORA:

El mateix achuntament
Que li feu en Mars pasat
A Cristina un pediment,
Li diu huí á Sa Mâchestat:
Que si del paper c'han dit
No s'ha fet cas ara ni antes,

Estant, com estava, escrit
En la llengua de Servantes,
Repetirlo es nesesari
En valenciá ben claret,
mesclantli també un poquet
De llatí de boticari.
Pues hia qui té el cap tan dur,
Que sols perque mencha, creix,
Y á estos tals no es lo mateix
El dirlos adios, que *ahur*.
Ni es tampoc ninguna mengua
que el que á una reina idolatra,
Li diga en la seua llengua
Lo que fan alguns en atra.
*Que de los rústicos labios
Entre algunas necedades
Salen á veces verdades
Que no las dicen los sábios.*
Els que asó, señora, escriuen,
Hómens de sària y cabás,
No son com aquells que diuen
Ego sum... y nadie mas;
Pero tampoc es presís
Ser un Sen Tomás de Aquino,
Pera dirli clar y llis
Al pan pan y al vino vino.
Que si per aixó despues
Hiá algun tonto qu'els critica,
Sapia el tal de que eixa es
La pusa que manco els pica.
Y al que vol que uns mentecatos
Parlen com l'Apocalipsi,
Li dirán lo que Pilatos:
«Caballers... quod scripsi, scripsi.»
Pero, señora, es fa tart,
Y es hora que la lletuga

Del millor modo qu'es puga
La aném lligant en espart.
Vos estrañareu tal volta,
Si algú este escrit nos enseña,
Que una chunta de espardeña
Tinga la llengua tan solta;
Mes no esquiveu la paraula
Que conté este memorial,
Perque eu faríeu molt mal,
Si el tiráreu baix la taula.
*Que de los rústicos labios,
Entre algunas necedades,
Salen á veces verdades
Que no las dicen los sábios.*
Este mon está perdut
Si atra aurora no mos naix,
Perque per dalt y per baix
No mes reina el *gafaut*.
Y com tots van buscant coca,
Siga tart ó siga enchorn,
No hiá prou pasta en lo forn
Pera tapar tanta boca.
La chent que huí mos governa
Deu asó péndreu en conte,
Si no té ganes que pronte
Cantém la *requia paterna*.
Pues no es temps de aventar mosques,
Y tapar de mel el plat,
Cuant la llum s'hacha apagat,
Y mos quedém tots á fosques.
Díhuit ó vint corifeos
De cada partit que mana,
S'encaixen en la pavana
les pesetes y els empleos;
Y el que es home de sa casa,
Y no va á *Sierra-Morena*,

Despues de viure en gran pena,
Mort... *tamquam tabula rasa*.
Molt posat en l'orde está
En este limbo de Abram,
El que á aquell que tinga fam.
Se li done un tros de pa;
Pero al manco menchem tots,
Pues no es chust que estigam uns
Badallant sempre y dichuns,
Y atres de farts pegant rots.
Y ya que parlant en plata
La viña té poc raim,
¿Per qué no mos el partim
Equis partis y porrata?
El poble es retrato viu
Y pintura molt completa
Del chic, que fá la esqueneta
Pera que atre alcanse un niu;
Y mentres molt satisfet
Servix de burro ó caball,
Esperant p'el seu treball
A lo manco un pardalet,
Aquell sampa hasta el parot,
De la gabia el posa dins,
Baixa, li pega un calbot,
Y s'emporta els teulains.
Y despues de la gran pena
Que sufrix en tal postura,
Sóls li queda la blaura
Que li fá el pes en la esquena.
Este es el PUEBLO, señora,
Que á pesar de tanta oferta,
Sempre está en la boca uberta,
Lo mateix antes que *ahora*.
¿Ni cóm s'ha de fer may gros,
Si nunca pot tastar l'olla,

Y cuant plega alguna molla
Es sempre arrimada al os?
Ell patix, sua y treballa,
Menchant malament y poc,
Y el pobret may entra en choc
En este treset en ralla:
Pues si á voltos s'enrecorda,
Y algun puesto buit divisa,
Va á la iglesia cuant la misa
Ya está al manco al *sursum corda*.
Que así hiá un tall d'escolans,
Y un planter de acolitets,
Que tenen curts els roquets,
Pero molt llargues les mans.
En fí, la insendiaria tea
De estos nous fills de Israel,
No es atra, Reina ISABEL,
Que el *Domine labia mea* (1).
Este, siñora, es el crit
De tota eixa chent gandul,
Que al vore mort á Saul,
Mos unfla en ¡viva David!
Y demá cantant á duo,
Com qui chua al quita y pon,
Dirá ¡viva Salomon!
¡Viva el... *espíritu tuo*!!!
Remedieu, pues, vos el mal,
Que en la ma el remey teniu,
Y penseu bé en lo que diu,
Este cos munisipal.
Ni prengau per tonteríes
Lo que nos posa en lo cap

---

(1) Que traduit al valenciá vol
dir=

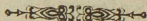
Una chunta, que sols sap
Cullir naps y chirivíes.
Que de los rústicos labios,
Entre algunas necesidades,
Salen á veces verdades
Que no las dicen los sábios.
Ni hiá ningú á qui no halague
La igualdad de SIUDADANOS;
Fuera tirios y troyanos!
Qui la fasa, que la pague.
Y si la patria perilla,
Tindreu á un poble que ampare
A la escelsa Reina Mare
Y á la augusta Reina Filla;
Sinse que nos falte may
El fiel afecte labriego
De Ramon, Toni, Chuan, Diego,
Pere, Andreu, Baoro y Blay.

José Bernat Baldoví.

(Molt amigacho del Sueco.)

LOS MISTERIOS DE PATRAIX.

MISTERIO QUINTO.

El traguet, la eixeringa, y... lo que vullguen.

Bo será que avans de descorrer el vel que deixarem
caure el dumenche pasat sobre la covarcheta dels
verderols, prengám un cordial ó cuansevol atra begu-
deta confortativa, pera poder continuar sinse desma-
yarnos la relasió de tot este *tu-autem*; perque mos
va á susuir propiament lo que diuen els peixcadors de
caña: «cuant mes adins, mes grosos».

En efecte, lo c'ham contat hast'ara ve á ser pe-
pitoria y arrós al forn comparativament en lo que
referirém d'ara en avant, y baix d'este supost, no hia
mes que ferse un ánimo, y vinga lo que Deu vullga.

El teatro representa en este misteri l'interior de
la habitació de Casi-miro Sardinola, que per sert té
tan mala facha com *l'argelino*. Al alzar el teló aparei-
xen sentats á vora el foc en un rincó de la cuina la
Sargantaneta, el Tio Pere y el amo de casa. Davant
d'ells y damunt d'aquella tauleta coixa, que nome-
nàrem en lo capítul primer, al fer l'inventari de
los bienes muebles de la casa del cresol ensés, es divisa
una ampolla de mich cànter, que está ya á les últi-
mes boquechaes, y á la que li servixen de escolta un
plat de sardines frechides en oli de setrill de barque-
ro, un atre de lleu en salseta, cuja olor y perspecti-
va son capás de ferlil tirar per la boca á cuanse-
vol que tinguera dos ulls en la cara, y per últim,
un grapat de tramusos, cacahuets y otros varios
adherentes propis y peculiars de un *ambigú* de ca-
malet.

El tio Pere no porta ya la cofia; en un rapte de *en-
tusiasmo* de quatre dits, la refilá dalt l'escudeller, aon
permaneix pasiva espectadora d'aquell *desahogo pa-
triótico*. Roch com un titot, despitrallat, y en dos
ulls com dos tomates, no solta de la ma ni sixquera
per compliment un disforme gotás de vidre, cosin-
chermá del que está de mostra actualment en la
famosa horchateria del carrer de la Nau, y que té
prou cuidado de omplirli en quant en quant l'amiga-
cho Sardinola.

La Sargantaneta, trista y pensativa, tremolant y
plena de curruixes, s'arrima tot lo que pot capa son
pare, mirant de reull *al interesante jóven*, que fá els
honors del convit, y que li ha repetit ya tres ó cua-
tre voltes esta seductora frase de *galanteo*: «Chica,

Marieta, ¿que tú no'l tastes?» La pobra no sap lo que li pasa; ella creia haber lluit el seu garbo aquella nit en algun sarau de guitarra y pandero, ú festeta de carrer; y sinse saber cóm, s'encontra á portes tancades entre mich del fill de s'agüelo, que está ya mes madur c'un albercoc del sol del corbo, y del infame tort, que li tira com qui no eu fa alguns requiebros y ullaetes, y hasta corfes de tramusos en tot lo descaro y poca vergoña del mon.

A tot asó, y lo que mos deixem en lo tinter, el tio Pere ya no en vol mes; li ha caigut el got de la ma esquerre, y s'ha quedat adormit com un charnegó. Casi-miro fá com qui el desperta pera asegurarse bé del grau de modorra que embarga els seus sentits. Ni una descárrega de artillería li fará fer fil trencat; perque si no mos engañem en lo conte, s'en ha encaixat en lo cos tretse michetes. Ya ronca: ¡eu! ¡y que li entren mosques!!!!...

Ara ve el capdellet mes gros. Ningú s'asuste, caballers. *A golpe de mar, pecho sereno*: bon ánimo, y Deu probirá que no será res...

«*Es ya llegada la hora* (diu el tort entre dents), els teulains están baix lo filat, y si no es romp la tortora, molt será que s'escapen.»

Dixit, y alsantse poquet á poquet, s'en ix capa el corral, aon tenia á prevensió l'aca aparellada, la entra de repent dins de casa, sampa una eixerenga de *mayor calibre*, que á falta d'atra arma de foc estaba arrimada darrere de la porta del estudi, y apuntantse en ella á la Sargantaneta, li diu mol sério y determinat: «Si et meneches, t'ensenc.»

Considere el lector cóm se quedaria la pobra chica á la vista de una figura tan infernal que la amenasaba de mort en aquella traidora culebrina, que ella (com á cuansevol atra li haguera susuit) habia pres per un trabuc de boca de campana.

«¡Ay! ¡Ay!» esclamá la infelis, y caigué redona com una pilota.

Aprofitant entonses el infame Sardinola la ocasió (que la solen pintar calva, com estava éll), la posá en dos sarpaes dalt de l'aca, entravesada á estil de taleca de pallús, obrigué la porta del carrer en gran sigilo, puchá á caball éll també, y sinse aguardar raons, amolla á escape per aquells carrer deixantse al tio Pere

Prop del plateret de lleu,
Que este misteri mos marca,
Y en los dos brazos en creu
Roncant com un Patriarca.

(Encara no s'ha acabat.)

CORRESPONDENCIA DONSAINIL.

---

*Ciertos escritos, señores,
Que vienen... de no sé dónde,
Perdónennos sus autores
Si están... donde corresponde.*

Pero aquells que tenen sal,
Canella y pimentó roch,
Vórels ballar dona goch
En la *Donsaina* y tabal.

A esta segon clase perteneix sinse ducte la si-guient carteta que mos ha remittit aquell llauradoret de la ribera baixa, que es ya amigacho autic dels nos-tres lectors:

«Siñors redactors de la *Donsaina*.

Molt siñors meus: Gran agravi m'han fet en este últim número, perque sabent que estic yo así, y que

tinc sis paranses molt serteres y ben asebaes, van
vostés á demanarlos coll-verts á atres amics, que
no tenen ni la meua proporsió, ni els meus desichs
de servirlos. Atra volta que no els susuixca, y per ara,

Ahí els envie en un fardo
Un boix, un piulo, un morell,
Una garsa, un fumarell,
Un coll-vert, y un bragat-pardo.

Item mas: Alguns amigachos d'espardeña, qu'els
apresien á vostés molt, sabedors d'alló dels anónims,
han tengut una chunta presidida per l'agüelo Men-
tireta (*digno colaborador de la Donsaina*), y
han determinat en ella escriurelos *la adjunta epís-
tola*.

Nuestros mas estimados Sueco y Nap-y-Col: El
seu paperito nos dona algunos ratos de divertision;
pero el gusto se mos torna aigua de beure que
algunos petates c—tintas, que no son buenos para
otra cosa, les andan criticando si son frechidas ó
torradas.

No fasen ustedes masa caso de quente que tira la
piedra y amaga la mano, ni lo prengan tan fuerte,
porque esos qu'els envian semecantes andróminos,
todo es tirria que les tienen de vore que cantan claro;
y no ni haurá ninguno d'ellos asentado en la seua
suscrision.

Se conose que no solamente en la Ribera y l'horta
hay quente baca de delante, que tambien van *algunos*
á cuatro camas en las siudades populosas:

Y ya no estrañamos meaca
Que s'estile el portar bos,
Cuando hay tantos (1) con casaca,
Que debieran durne dos.

---

(1) Asó va dirichit *únicament* als autors dels anó-
nims. Nota del mateix llaurador.

ATRA CARTETA.

—

Valensia 11 del mes dels gats del añ 1845.

Siñors *Nap-y-Col* y *Sueco*.

Molt siñors meus: Soc un suscriptor á la Donsaina, y per lo mateix m'alegraria que posaren en cuansevol tocata les notisies siguients. . . . .

. . . . . (1)

Ara pase á suplicarlos un favor, y es que vechen de tocarlos un fandanguet als redactors del primer y segon Arlequin, porque caiguí en la tontería de ferme suscriptor d'ells, y despues que nos oferiren tantes coses, y tan groses, y tan goloses, y nos tragueren *els cuens*, que es lo mes dolorós, dihuen per así que s'han fet tres pasos arrere.

Páseno vostés bé, y continúen en tocarnos cosetes alegretes, que per sert nos divertixen molt, y será sempre de vostés reconegut amic y suscriptor á la Donsaina,

Cueta el Peixcador.

EL TABALET.

L'afisió á la poesía, y els adelantos en esta seductora llengua de les calandries y rosiñols, es van desenrollant en mes forsa qu'el rabo de una anguila

---

(1) No podem insertar les notisies que mos dona el bon Cueta, porque hiá moros en la costa, y si mos agafen... mos s'emportarán á Marruecos.

maresa de quatre lliures, desde l'aparisió de la nostra *Donsaina en las floridas y risueñas márgenes del Túrria*. Proba d'asó es la multitud de cartetes en vers,

Que venen capa Madrid
Desde Valensia del Sit.

Una en tenim á la vista, que la insertariem en molt gust, si al amic á qui va dirichida no li haguera encarregat formalment *el secret* el autor, que mos pareix deu ser un tal *Chaimet*. Aixina comensa:

M'alegre que sigues franc,
Pues es condisió d'estima,
Que ants de ficarse en lo fanc
Cante un hóme la gallina, etc. J. G.

PROFESIA.

*Pasarán aquí en España
Por detrás ó por delante,
Cosas de rareza estraña
Avans que este gallet cante.*